

Удлинение стрелы подъема готической арки (32 м) позволяет при увеличении пролета уменьшить боковой распор. Для его погашения, ввиду отсутствия стены, вводятся контрфорсы и аркбутаны. Каркас позволяет слиться внутреннему пространству с внешним путем взаимопроникновения конструкций и пространства. Его контрфорсы и аркбутаны как щупальца живого организма, как ветви растущего дерева направлены вовне.

Каркасная система средневековья дает возможность выделить стандартные конструктивные ячейки – трапеи. Их наращивание превращает неф средневековой готической базилики в грандиозное динамичное пространство с ярко выраженной продольной осью. Система центрального и боковых нефов создает в целом громадное внутреннее пространство. Так, внутреннее пространство собора Парижской Богоматери (42×126 м) вмещает около 9 тысяч человек.

Таким образом, в архитектурно-художественной форме, тектонические системы наиболее ярких, эпохальных сооружений отражают понимание причин устойчивости мироздания, общепринятую модель мира.

1. Брунов Н.И. Памятники афинского акрополя. Парфенон и Эрехтейон. – М.: Искусство, 1973.

2. В.И.А. Т.2. – М.: Изд-во лит-ы по строительству, 1973.

3. Бычков В.В. Малая история византийской эстетики. – К.: Путь к истине, 1991.

4. Антонов В.Л. Композиция городской среды (методологические проблемы системного подхода): Дис... д-ра архитектуры. 18.00.01. – М., 1987.

Получено 16.08.2000

УДК 712

Г.О.ОСИЧЕНКО

Полтавський державний технічний університет ім.Ю.Кондратюка

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВО-ПЛАНУВАЛЬНИХ СТРУКТУР ІСТОРИЧНИХ МІСТ ЛІВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Розглядаються питання планувального районування історичних міст першої категорії цінності. Виявлено особливості формування просторово-планувальних структур міст Лівобережної України, типи просторово-часових систем, з яких склалися просторово-планувальні структури міст у процесі історичного розвитку. Описано системотвірні і виділено системозберігаючі фактори двох протилежних систем – відкритої та закритої.

Впровадження ринкових відносин у сферу землекористування змінює умови територіального планування в містах. Економічно сильніші функції витісняють з найбільш вигідних територій функції з мен-

шим економічним потенціалом, виникає небезпека хаотичної забудови в містах, деформації їх просторово-планувальних структур. Під загрозою знаходиться історико-культурна спадщина міст, що сформувалась у процесі історичного розвитку і є виявом історії нації, її духовної культури. З новою актуальністю постають проблеми визначення принципів та методів реконструкції історичних міст, що залежатимуть від ступеня збереження просторово-планувальних структур міст та цінності історико-культурної спадщини. Тому потрібна розробка принципів районування історичних міст з метою виявлення типів просторово-планувальних структур, потенціалу їх розвитку і впливаючих звідси принципів та методів реконструкції. В основі нового районування міст повинні лежати історичний містобудівельний аналіз та історико-культурна спадщина.

Досліджуються міста Лівобережної України – Чернігів і Полтава – з високою цінністю історико-культурної спадщини. Ці міста належать до так званого "давньоруського типу" міст з екстенсивним типом освоєння територій, на відміну від "західноєвропейського типу" міст з інтенсивним типом освоєння територій(за А.Щенковим). Ці міста об'єднує спільність історичної долі (Київська Русь і Російська імперія), схожість географічних зон (лісова і лісостепова), однакова роль у сучасній ієрархії регіональних містобудівельних систем України (міста-центри областей) та загальні проблеми сучасного розвитку міст.

Предметом дослідження є просторово-планувальна структура міст та закономірності її побудови у процесі історичної еволюції. Формування просторово-планувальних структур міст відбувалося під впливом різних факторів: соціально-економічних, природно-географічних та історико-містобудівельних. Історико-містобудівельні фактори обумовили різні типи містобудівельних культур у певні історичні періоди, що виявились у різних типах містобудівельних систем на території міст. За часом виникнення в Україні виділяють шість містобудівельних систем: 1 – з найдавніших часів до утворення Київської Русі; 2 – Стародавня Русь (6 - сер. 13 ст.); 3 – Україна та Крим (др. пол. 13 - кінець 18 ст.); 4 – Україна (кінець 18 ст. - пер. пол. 19 ст.); 5 – Україна (др. пол. 19 - п. 20 ст.); 6 – Радянська Україна та сьогодення. Досліджувані міста Лівобережної України першої категорії архітектурно-художньої цінності – Чернігів (7 ст.) і Полтава (1174 р. заснування) – містять цінні містобудівельні системи 2-го, 3-го та 4-го типів за часом створення.

Розвиток просторово-планувальних структур цих міст відбувався під впливом чотирьох стилевих типів містобудівельних культур: ру-

ське середньовічне місто, класицистичне місто, капіталістичне місто, місто радянського періоду і сучасне місто. У ці періоди наростання внутрішніх, кількісних змін у містах, вплив зовнішніх факторів приво- див до якісних змін, "порогових" явищ у розвитку міст, що викликали якісну зміну їх просторово-планувальних структур. Типи містобудівельних культур знайшли відображення у характері освоєння ландшафту, зонування міста, просторово-планувальній структурі міста в цілому, окремого району, вулиці, площі, в характері освоєння просторів і, нарешті, в самій забудові. Кожному з перерахованих типів містобудівельних культур на території міста в певний період часу відповідала своя композиційно-цілісна просторово-планувальна система. Таким чином, сучасне місто є сукупністю різночасових просторових систем та їх нашарувань.

Дослідженню підлягають чотири типи різночасових просторових систем на території розглядуваних міст, описується якість цих систем, виявляються системотвірні фактори кожної з систем (зовнішні й внутрішні). Опис цих систем, їх класифікація здійснюється за двома ознаками: за характером міського простору (диференційоване або суцільне), взаємодією із зовнішнім середовищем. Найбільш важливими для збереження систем є постійні фактори, що стабілізують системоутворення, включають постійні жорсткі зв'язки, які забезпечують єдність системи. Особлива роль тут належить структурі систем, що виступає не тільки системотвірним, але й системозберігаючим фактором різнодобових просторових систем, що забезпечує збереження цілісності системи та основних її властивостей при різних зовнішніх і внутрішніх змінах. Тому в дослідженні виділяються системозберігаючі фактори для кожної з різночасових систем.

Головна увага приділена вивченню перших двох систем – "руське місто" і "класицистичне місто". Вони є принципово протилежними за виділеними ознаками.

Виконані дослідження дозволяють зробити такі висновки:

1. Сучасне історичне місто є сукупністю різночасових просторових систем, що відрізняються характером міського простору і взаємодією із зовнішнім середовищем.

2. Території міст поділяються на зони єдино- і різночасової забудови. Існують наступні види якісної взаємодії різночасових просторових систем:

- просторовий розподіл (або територіальне диференціювання);
- просторове накладення (або механічне територіальне накладення);
- просторовий синтез (композиційно-цілісне територіальне накладення).

3. На території досліджуваних міст розрізняються чотири типи різночасових просторових систем: руське місто, класицистичне місто, капіталістичне місто та сучасне місто (рис.1). Вони класифікуються за такими ознаками:

	за взаємодією із зовнішнім середовищем	за переважаючим типом простору	за структурою
“руське місто”	відкрита	відкриті та напіввідкриті	просторова
“руське класицистичне місто”	закрита	напіввідкриті та напівзакриті	планувальна
капіталістичне місто	закрита	напівзакриті та закриті	планувальна
сучасне місто	закрита	закриті	функціонально-планувальна

4. Аналіз сталих типологічних ознак дозволив встановити, що існують два типи систем за характером візуальних зв'язків із зовнішнім середовищем, відкрита й закрита системи.

5. Порівняльний аналіз різночасових просторових систем дав змогу виділити зовнішні системотвірні фактори кожної із систем та внутрішні закономірності їх побудови (рис.2).

6. Для системи “руське місто” системозберігаючими факторами є:

- структура міста – система вертикальних об'ємних доміант і візуально-просторові зв'язки між ними;
- єдиний недиференційований простір міста;
- переважання зовнішніх зв'язків над внутрішніми, відсутність чітких меж системи (відкритість);
- підсилення природного зонування композицією міста;
- перевага напіввідкритих і відкритих просторів.

7. Для системи “класицистичне місто” системозберігаючими факторами є:

- структура міста – планувальна система і планувальні (або лінійно-осьові) зв'язки;
- диференціювання простору міста на вулиці, площі, дворища з встановленням їх меж;
- перевага замкнутих і напівзамкнутих просторів;
- нівелювання природного зонування.

8. Аналізом розвитку міст встановлено, що в ході історичного процесу в містах Лівобережної України відбувався перехід відкритої просторово-планувальної системи в закриту, спочатку при класицизмі, а потім у зв'язку з інтенсифікацією використання земельних ресурсів

міст при капіталізмі. Динамічність процесів перетворення систем у містах залежала від динамічності розвитку міст.

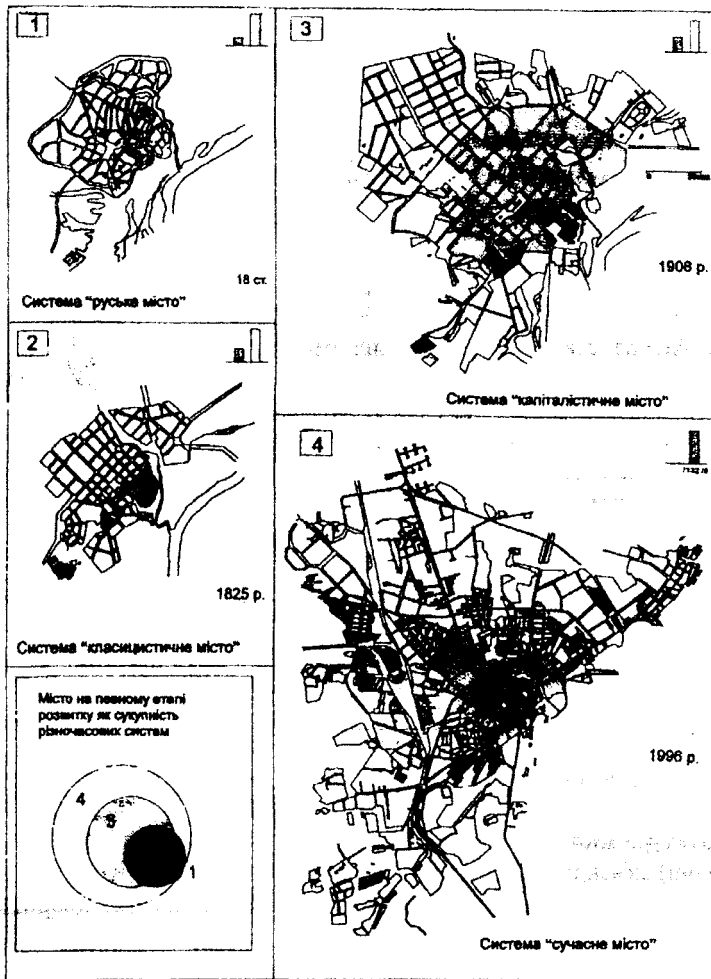

Рис. 1 – Розвиток планувальної структури м. Чернігова

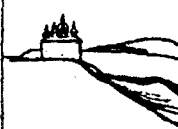

Системотвірні фактори				
ЗОВНІШНІ				
	система "руське місто"		система "класицистичне місто"	
використання природних факторів	змінення природного районування		навіювання ландшафтних особливостей місцевості	
характер середовища	відкрите		закрите	
перевозочні зв'язи	зовнішні		внутрішні	
характер простору	суцільний		диференційований	
внутрішні закономірності побудови				
	система "руське місто"		система "класицистичне місто"	
перевозочні типи просторів	відкриті й напіввідкриті		закриті й напівзакриті	
стійкі зв'язи	візуально-просторові		планувальні	

Рис.2 – Порівняльна характеристика різночасових систем

Висновки: Порівняльний аналіз показує, що в українських містах переважає традиційна модель розвитку, заснована на суцільній забудові та відсутності чіткої структури. Це призводить до неефективного використання простору та транспортних засобів. Класицистична модель, навпаки, характеризується диференційованим простором, що дозволяє оптимізувати транспортні зв'язи та підвищити якість середовища. Для покращення ситуації в українських містах необхідно впровадити елементи класицистичної моделі, зокрема диференційований простір та чіткі транспортні зв'язи.

Внутрішні закономірності побудови				
система "руське місто"			система "класицистичне місто"	
кількість видів	різноманітні		обмежена кількість видів	
структура міста	просторова		планувальна	
принципи формування системи	<ul style="list-style-type: none"> - неоднорідність, - точкова забудова, - ієрархічність побудови композиції, - індивідуальність елементів рядової забудови 		<ul style="list-style-type: none"> - стилістична однорідність, - периметрична забудова з фіксацією перехресть, - метричні закономірності побудови композиції, - індивідуальність елементів рядової забудови 	
наявність планів	поєднання ближніх та дальніх планів		перевалювання ближніх планів, відсутність дальніх планів	
переважаючі типи доміант	вертикальні моноструктури		горизонтальні поліструктури	
переважаючі системи планування	ландшафтні		регулярна	

Рис.2 (продовження)

Виявлені особливості розвитку просторово-планувальних систем треба враховувати при забудові різних районів міста. Співіснування на території досліджених міст чотирьох типів різночасових просторових систем робить їх факторами районування. Межі районів визначаються ступенем збереження систем та цінністю історико-культурної

спадщини району. Таке районування має практичне значення, бо визначає необхідний ступінь обмежень нового будівництва в різноманітних районах міста, що належать до певних різночасових систем, а також дозволяє скласти правила забудови цих районів завдяки встановленим принципам внутрішнього формування кожної із систем. Це забезпечить цілість історико-культурної спадщини у містах та її спадковий розвиток.

Отримано 20.07.2000

УДК 72.01

Л.С.МАРТЫШОВА

Харьковская государственная академия городского хозяйства

ПРОБЛЕМА ПРИРОДЫ И ЦЕЛОСТНОСТИ В СОВРЕМЕННОЙ АРХИТЕКТУРЕ

Рассматривается кризисное положение в современной архитектуре, связанное с утратой целостности системы "природа – архитектура – человек".

Обычно говоря об окружающей среде, мы имеем в виду главным образом природу, отделяя от этого понятия искусственную среду, создаваемую человеком. Хотя среда обитания – это все организованное пространство, окружающее человека, то целое, делимое на две составные части: среду естественную и среду искусственную, создаваемую творческой деятельностью человека. На единый процесс формирования этой двуединой среды активно и постоянно влияет архитектура.

Архитектура и природа являются частями целостной системы "природа – архитектура – человек", где архитектура выступает как вид деятельности, связанный с непосредственным преобразованием окружающей среды, разрушение целостности которой в наше время повсеместно приобрело трагедийный характер. Создавая ансамбль и архитектурный объект, архитектор создает нечто, отражающее степень целостности его мировоззрения, выражающее образную идею современной эпохи.

Архитектура – это искусство, хотя еще до сих пор не все до конца признают это. Однако не вызывает сомнения, что архитектурные произведения удовлетворяют не только утилитарные, но и духовные потребности человека, подлинное архитектурное произведение так же, как и произведение других видов искусств, отличается совершенством и красотой. Именно архитектура выступает медиатором – посредником в диалоге человека с окружающим миром – при-